

תרגום אונקלוס
לאונקלוס חג

תרגום ירושלמי
יסוד פתקפת
חול באי

תרגום יונתן
מזרח לונתן
בן עזריאל

רש"י
לרבינו שלמה
יעקב רל

ליקושי רש"י
לסוף פתקפת רבינו
שלמה יעקב רל

אבן עזרא
לרבינו אברהם בן
מאיר בן עזרא רל

רשב"ם
לרבינו שמואל
בן מנחם רל

רמב"ן
לרבינו משה
בן נחמן רל

דעת וקנים
לרבינו
בעל החושבות רל

בעל המורים
לרבינו יעקב
בן אשר רל

חזקוני
לרבינו חזקיה
בן מנחם רל

מפורני
לרבינו עובדיה
בן יעקב מפורני רל

כלי יקר
לרבינו שלמה אפרים
בן אהרן רל

אור החיים
לרבינו חיים
בן משה בן עמר רל

תולדות אהרן
[עם חושבות]
לרבי אהרן פרימאני רל

שפת חכמים חתום
עם חושבות רבות
מאור על רש"י לרבי
שכני מפורני בן יעקב רל

שרשי החינוך
מזרח לרבינו אהרן
בן יעקב חתום רל

מוסרי השל"ה
מלוקם פתקפת
רבי יעקב בן אברהם
חתום חתום רל

מצוות השם
לרבי ברוך בן
צבי חתום חתום רל

אבי עזר
מאור על אבן עזרא
לרבי שלמה
בן אליעזר חתום חתום רל

למכמה עתיק
לרבי חיים קניבסקי

ביאור התפלות
ביאור בתוך משולב

תקדמות
חמפרשים
עם ביאורים ומקורות

חיל עז
ממלכת התורה 'עוז והדר'

בסייעתא דשמיא

©

כל הזכויות שמורות
לממלכת התורה עוז והדר

Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New Square, N.Y. 10977

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או לאבסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס, בביאורים במקורות ובכל ההוספות. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הפצה 'היכלי תורה'

בארץ ישראל: טלפון (02)9924603 פקס (03)5435884
בארה"ב: Tel. (718)437-0054 Fax. (718)437-3514
באירופה: Tel. 44-20-8806-0176

נדפס בארץ ישראל
Printed in E. ISRAEL
נדפס על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת

הארות והערות יתקבלו בברכה
בת.ד. 9359 בית שמש פקס: 03-5423180

לתרומות והנצחות: 845-406-9099
oiz@oizusa.com

אונקל'וס

אֵל אֵל לִפְנֵי אֱלֹהִים בָּרָא בָרָא בְּקֶדְמִין בָּרָא יְיָ שְׁמִיָּא
אֵת אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וְיֵת אֶרְעָא:

תו"א (א) בראשית. ר"ה לב. סוכה מט.
תענית כו. מגילה כא: כב. צ"ק נה.
חגיגה יב. תמיד לב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א.

ב' רבתי

שפתי חכמים החדש

א (א) **בראשית**. אמר רבי יצחק^א, לא היה צריך לכתוב את המורה^ב אלא מהחלש^ג הַיָּה לְכֶסֶם (שמות יב ב) שהיא מלוא ראשונה שנצטוו בה ישראל^ד, ומה טעם פתח בצראשית^ה, משום פת מעשיו הַיָּד לַעֲמֹל לַתַּת

לשון אבא מוריי מנחתו כבוד והוא נראה בעיני' ומוכת שהיה בעל תורה (ר"ד וראה במ"ח, עין נח"י ותנח"ח): **ב דהא** התורה לא ניתנה לישראל אלא בשביל המצוות הנתחבים בה שיקיימו אותם, [ועל כך נקראת בלשון תורה (גרא)], ואם כל הני סיפורי דברים אל היה לו לכתוב בתורה, אלא לעשות ולפרסם בפני עצמו, כמו ספר היחש או ספר פושטים (מנח"י, אראם): **ג מה** שאין כל משהו הגשה שלש נצטוו בהם אלא היידיים, (בעדם ובעד כל ישראל), וכל זמן שלא נצטוו בהם לא ישראל אינם נחשבות מכלל מצוותיה, 'דתורה' צוה לנו משה' כתיב (דברים ג ד) דמשמע לכל ישראל (עפ"י ישראל **ד בלשון** ניתנות ותצונו הוא, וצונו לומר הפסוק בתהלים הוא מפרש הטעם למה התחיל בבראשית, והכי משמע מן הפסוק 'כח מעשיו' פירוש הדוא מעשה בראשית, ולכך 'היגיד לעמו' משום שרצה 'לתל' להם נחלת גוים', דבשביל אברהם שהתחיל הקדוש ברוך הוא שיתן לארצו את ארץ כנען (והיורשהו היא משום המצוות וחשובה כמנוח), ואם כן צריך להודיע שהבריה היא כח מעשיו (מנח"י, אראה אר"ח): **א** נמי ש'לפרש דרש' מקשה שהיה לו לכתוב ספר בראשית אחר האינו ולא להתחיל בו כאן, ומתוך משום 'כח מעשיו' היגיד לעמו' וגו', כלומר משום הכי התחיל בבראשית, לומר שהכתוב בעצמו רוצה להעיד על זה שאין בני ישראל כלסטים, אלא 'הקדוש ברוך הוא ברא' וכי' ומשום הכי התחיל בבראשית, אבל אם היה כותב ספר בראשית כסוף הספר אל הייתה הוכחה שהספר (פסוק א) אל העיד שאין בני ישראל כלסטים, אלא היינו אומרים, מה שנכתב ספר בראשית הוא להגיד שאין העולם קדמון שהוא עשוי האמונה וכמו שכתב הרמב"ם (שם א), אבל כשנינו מה שהתחיל בראשית, על כרחך צריך' אנו לומר ולפרש משום 'כח מעשיו' וגו', והכתוב עצמו מעיד על זה. ודו"ק (מנח"י):

אבן עזרא

[illegible]

רשב"ם

א (א-ב) בראשית ברא אלהים. יצינו המשמלים כי כל דברי רבנונו ורשומיהם כנים ואמיתים. וזהו האמור במסכת שבת (פג.) 'הוינא דר תמני סרי שני ולא ידענא דלון מקרא יונא מדי פשוטו'. ועיקר הלהכות והדרשות יונאין מיתור המקראות או משינוי הלשון, שנתנא פשוטו של מקרא בלשון שטרותא ללמוד הימנו עיקר הדרשה, כמו 'אלה תולדות השמים והארץ' ו'הארץ' (להלן ד, ז), ודרשו כחכמים (ד"ר י' ט) 'צארכיה', מאריכות הלשון, שלא היה צריך לכתוב 'צארכיה': ענה אפרס פיוכי הראשונים בפסוק זה, להודיע לנו אדם למה לא ראינו לפרס כמותו. יש מפרשים 'צארכיה' צאלהים אלא שחשבו שחשבו ואלו הארץ. אי אפשר לומר כן, שהרי הניס קדמו, כדכתיב ורות אלהים רש"י בזכות התורה שנקראה 'ראשית'. וכן אתה מוצא בזכות שבת [ו]ברית (ו)מילה. ונקפא להו, כי בחיבת 'בראשית' תמצא 'שבת', 'ברית', 'פירש

דמב"ץ

וַיֵּשׁ לשאול בה, כי צורך גדול הוא להתחיל התורה ב'בראשית ברא אלהים', כי הוא שורש האמונה, וכל מי שאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעיקר, ואין לו תורה כלל:

והתשובה, מפני שמעשה בראשית סוד עמוק, איננו מובן מן המקראות, ולא יִתְּדַע על בוריו, אלא מפי הקבלה עד משה ובינו מפי הגבורה, ויודעיו חייבין להסתיר אותו, לכן אמר רבי יצחק שבא להתחיל התורה צורך ב'בראשית ברא', והספור במה שנברא ביום ראשון ומה נעשה

א (א-ב) בראשית ברא אלהים. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל התורה, אלא ממחֻדָּשׁ הָיָה לָכֵם (שמות יב ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח ב'בראשית', משום כַּח מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ וּגְרֵי (תהלים קיא ו) שאם יאמרו אומות העולם, לסטים אתם שכבשתם לכם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש ברוך הוא הלא, נתנה לאשר ישר בעיניו, וברצונו נתנה להם, וברצונו נתלה מהם ונתנה לנו. וזו אגדה בלשון שכתבה רש"י בפירושו:

ירושלמי

א א [בראשית] בְּחֻקָּמָא בְּרָא יי:

יונתן בן עוזיאל

א א מן אֱלֹא בְרָא יי ית שְׁמֵיָא וְיֵת אֶרְעָא:

ביאור יונתן

הבריא שותחילה ברא ה' את השמים והארץ, ו'בראשית' אינה סמוכה ל'ברא', וכדעת אונקלוס ורמב"ן, דלא כרש"י. **בְּרָא יי**, בנוסח ד"ר כל שם אלהות מתורגם כשם אדנות, כבאונקלוס ותי"ר, וכדרך וישות כל התרגומים בכל מקום, אולם בכ"י של תרגום יונתן מתורגם 'אלקים' כלשון הכתוב.

בעל המורים

שנקראת ראשית (ב"ר א א) נברא העולם (שם א ד). **ד"א** בגימטריא שש סדרים (מדרש אנדרה). דבר אחר בגימטריא **ישראל בחר בעננים**, ובגימטריא **תרי"ג יצר**, שברא העולם בשביל ישראל (ויקרא לו ד) שיקימו תרי"ג מצות: **בראשית**. ברא רקיע ארץ שמים ים תהום (עין חגיגה יב). **ד"א** בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורתו (ב"ר א ד): **בראשית**. שלשה ראשי פסוקים, **בְּרָא אֱלֹהִים, בְּרָא אֱלֹהִים, בְּרָא אֱלֹהִים** מְמַלְכֵת יְהוֹקִים (ידימה כו א), **בְּרָא אֱלֹהִים** מְמַלְכֵת צִדְקָה (שם כח א). זהו שאמרו רז"ל בסוף פרק יש בערכין (יז ע"יש) ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר העולם לתורה ובהו בשביל חטאת יהוה, כיון שנסתכל בצדקיהו ובדורו נתישבה דעתו: **ברא אֱלֹהִים את. ס"ת אמת**. מלמד שברא הקדוש ברוך הוא העולם באמת, כמו שנאמר (תהלים קיש קס) ראש דְּרָךְךָ אֱמֶת (ב"ר א ז). **בְּרָא אֱלֹהִים את, ס"ת אמת. וַיֵּבֶר אֱלֹהִים את (פסוקים ד, לא), ס"ת אמת. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים את (פסוקים כא, כז), ס"ת אמת. בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת (להלן ב ג), ס"ת אמת. ולכן תיכנון ששה פעמים אמת באמת ויצבי (תפלת שחרית): אֱמֶת מְאֹרֶץ תִּקְוָה (תהלים פה ב) ר"ת אמת. אֱמֶת מְלַכְנוֹן תְּבֹאֵר (שח"ש ד ח) ר"ת אמת, אבל כשהאמת נעדרת וְתִשְׁלַךְ**

ספורנו

א (א) בראשית. נתחילת הזמן, והוא רגע ראשון בלתי מתחלק, שלם היה זמן קודם לו: **ברא**. עשה אינו, ישנו, וזוה לא יכול זמן כלל: **אֱלֹהִים**. הנה מלת 'אֱלֹהִים' פוזרה על נגח, ולזה על השדים שהם ממס כנני אדם כמו שהעידו רבותינו ו"ל (חגיגה טו), אמר (דברים יז י) לַשִּׁדִּים לֹא אֱלֹהִים. ואמר על האל יתעלה 'אלוהי', כי הוא הננחי בתחלתו, כאמרו (שם פסוק טו) וַיֵּבֶר אֱלֹהִים עֲשֵׂהוּ. וַיִּחַרְמֵהוּ עֲלֵיו אֱלֹהִים, לשון רבים, לזהו שמהו אלוהי כל הנצורות הננחיות וזולתם, כאמרו (ישעיה ו ג) מִלֹּא כֵל הָאָרֶץ פְּצוּלו. כי אין לזולתו מציאות וזולת הנאכל ממציאותו, ולא ימצא שום נמצא וזולת מציאותו, כאמרו (מנחם ט ו) וְאִפְשֶׁה מִקְפִּיהָ אֶת פְּלִשָׁם. ועל כד הַדְּמִיּוֹת

וכן צפוני כי הוא פתוח, כי הוא רוחות סגורים בשמי. וכשתמנה כל האלפא ביתא תמצא חמש מאות למזרח וכן למערב וכן לדרום, כנגד חמש מאות שנה מהלך שיש על פני רוחב כל אחד ואחד (ראה ילקוט רמב"ם תמצא): **בראשית**. פירש רש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך וכו' לפי שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל. ואם תאמר הרי שבע מצוות, (מצות) מילה וגיד הנשה קדמו למצות החדש (מצוה ראשונה). אלא יש לומר הא דקרי (לה) בפירוש רש"י למצות החדש מצוה ראשונה, לפי שהיא ראשונה למצוות שנצטוו עליהם ישראל במעמד כולם: **פירש** רש"י למה פתח בבראשית, משום פתח מַעֲשֵׂיו וגו' (תהלים קיא ו). ואם תאמר היאך יכולין הכנענים

אור החיים

א (א) בעבור יוצר אורה. אצלר פירוש המורה. לימד שמו הנורא: **אשר** עשיתי מראשית. ויעני וקראני ראשית. לעסוק נעוים ראשית. אמתיל לנאר ספר בראשית:

נפתחו השמים ואלרה מלאות אלהים, נורא קלות הארץ, ואחזון צמה שהורשיתי להמזון צפתה דברי קדוש, והעירוני ממזרחת של תורה:

כלי יקר

וְאֵת הַצִּפּוֹנִי אֶרְחִיק מִצְלִיכִם, וכן הִזְקֵב אשר מִצְפּוֹן יֵאָתֶה (איוב לו כב) מתנגד אל התורה, ועל הרוב הם בורחים זה מזה כמו שנאמר (תהלים קיש עא) טוֹב לִי כִי עֲצִיתִי לִמְעַן אֶלְמַד חֲקִיהָ, ואין כאן מקומו לדבר מזה יותר. ויתכן לפרש עוד על דרך שנאמר (משלי ט א) תִּקְמוֹת בְּנֵתָה בֵּיתָה, על כן התחיל חכמת התורה בבית, כי היא גברת הבית הכללי:

א (א) מן אֱלֹהִים. מראשית. וכן תרגם על הפסוק (להלן יג א) 'אשר היה שם אהלה בתחלה' - מן אֱלֹהִים, וכן בתרגום יונתן על הפסוק (ישעיה מא כז) 'מי הגיד מראש' - מן חיי מן אֱלֹהִים. ומלשון זה בפיוט אקדמות 'אֱלֹהִים שְׁקִילָנָא' שפירושו ראשית אקד. וכתב בפי' יונתן שלדעת התרגום כוונת הפסוק להורות סדר

א (א) יש במדרש (ב"ר א י) שלכן פתח בבית ולא באל"ף, לפי שביית הוא לשון ברכה ואל"ף לשון אוריה. אמר הקדוש ברוך הוא אפתח בבית, בלשון ברכה, ולואי שיוכל להתקיים (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א). **ד"א** על שם שני עולמות שברא, העולם הזה והעולם הבא **ד"א** על שם שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מדרש מי השילוח). ללמדך שבזכות התורה (ב"ר א ד) ולומדיה (תנחומא נח ג) נברא העולם: ב' רבתי, מן אלפא ביתא רבתי: **בראשית**. אותיות **בית ראש** כלומר בית המקדש נברא ראשון שנאמר (ידימה יז יב) כִּסָּא כְּבוֹד מְרוֹם מְרֹאשֹׁן מְקוֹם מְקַדְשֵׁנִי (פסחים נד). **ד"א** אותיות א' בתשרי נברא העולם (תקרי' עז). **ד"א** אותיות **בְּרָא שְׁמֵי, שְׁבֵרָא שְׁתִי תוֹרוֹת, תוֹרוֹת**, שכתב ותורה שבעל פה (תקרי' שם). **ד"א** אותיות **וַיֵּבֶר אֱלֹהִים** (תקרי' בהקדמה ה), לומר לך שבזכות שבת נברא העולם. **ד"א** אותיות **בְּרִית אש**, שבזכות הברית שהיא המילה (ב"ר כא ט), ובזכות האש שהיא התורה, אנו ניצולין מדינה של גיהנם (תנחומא פקדני ח). **ד"א** אותיות **בְּרָאָה יֵשׁ, שְׁבֵרָא יֵשׁ** עולמות לכל צדיק (עקנין פ"ג מ"ב): **בראשית ברא**, בגימטריא **בראשית** השנה נברא העולם: **בראשית**. בגימטריא **בְּתוֹךְהָ יָצַר**, שבשביל התורה

חזקוני

א (א) בראשית. מה שפתח הקב"ה את התורה בבית"ה ולא באל"ף אף על פי שהיא ראשונה לכל האותיות. לומר לך מה ביית זו יש לה גדר ומסובבת היא משלש רוחות מזרח דרום מערב, ופרצה מצפון, כך ברא הקב"ה את העולם גדרו משלש רוחות אלו ופרוץ לצפון (ב"ב כה), ומשם באות רוחות רעות ומזיקות לעולם (פרקי ד"ר א"ג). וכן מצינו ששמו של הקב"ה כתוב באל"ף דל"ת במקרא קל"ד פעמים, כנגד ראשי וסופי (אותיות) תיבות של 'מזרח, דרום, מערב' שעולים כך, לומר שהם סגורים בשמו, שכן קל"ד לשון סגירה כמו קליד"א. אבל צפון אינו בכלל עד שיבאר הקב"ה [לעתיד] ויסגירו בשמו, והניחו פרוץ לדון בו לעתיד עובדי פסילים שיאמר להם תבוא יראתכם אם תסגור

רוח צפוני כי הוא פתוח, כי הוא רוחות סגורים בשמי. וכשתמנה כל האלפא ביתא תמצא חמש מאות למזרח וכן למערב וכן לדרום, כנגד חמש מאות שנה מהלך שיש על פני רוחב כל אחד ואחד (ראה ילקוט רמב"ם תמצא): **בראשית**. פירש רש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך וכו' לפי שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל. ואם תאמר הרי שבע מצוות, (מצות) מילה וגיד הנשה קדמו למצות החדש (מצוה ראשונה). אלא יש לומר הא דקרי (לה) בפירוש רש"י למצות החדש מצוה ראשונה, לפי שהיא ראשונה למצוות שנצטוו עליהם ישראל במעמד כולם: **פירש** רש"י למה פתח בבראשית, משום פתח מַעֲשֵׂיו וגו' (תהלים קיא ו). ואם תאמר היאך יכולין הכנענים

בעל המורים

בו שבע תיבות וכ"ח אותיות. וזה שאמרו ז"ל (עין סוטה טז:) כל העונה
אמן יהא שמיה רבא בכל כחו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה
בראשית וכאילו קבל תורה בהר סיני. וכנגד זה אמר שלמה שבעה פסוקים
שיש בהם כ"ח עתים, וזה מפת ללדת עד עת שלום (קהלת ג ב-ח). והם כנגד
שבעה ימי השבוע שיש בהם כ"ח עתים משתנים מבוקר עד חצי היום
אחר, מחצי היום עד הלילה שני, מתחילת הלילה עד חצי הלילה שליש,
מחצי הלילה עד הבקר רביעי, וכן בכל יום, הרי כ"ח עתים: **בפסוק**
בראשית יש שש פעמים אל"ף כנגד ששת אלפים שנה שהעולם הווה (ע"ז
ט, וכן בפסוק אני ה' ראשון וְאַתָּה אַחֲרָיִים אָנִי הוּא (ישעיה מא ד), ששה
אלפ"ן. ובפסוק וְהָאָרֶץ הָיְתָה תוֹהוּ וָבֹהוּ ב' אלפ"ן, כנגד ב' אלפים תהו.
ובפסוק ה' קָנְנִי רֵאשִׁית דְּרִכּוֹ קָדַם מַפְעָלִיו מֵאֵז (משלי ח כב), יש ב' אלפ"ן,
כנגד ב' אלפים תורה. ובפסוק וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר ד' אלפ"ן,
כנגד ד' אלפים ימי תורה וימי משיח, שהם ימי אורה:

ספורנו

יִקְרָא כל נבדל מחומר 'אלהים', ויִקְרָא השופטים המומחים
'אלהים', כאשר יִשְׁפְּטוּ בִּלְשׁוֹן אֱלֹהִים. ולהורות על מעלת נחשיותו
אשר ממנו נאכל נחשיות אשר הנבדלים נאמר שהוא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
(דברים י ז): **את השמים.** הנה מלת 'שם' פוּקָה על מקום
רחוק, וכל סימן הרצים עם קדימת פת"ם מלעיל יורה על שנים
שנים. ובכן מלת 'שמים' פוּקָה על עַם רחוק ביחס אליו שני
מרחקים שנים מכל דבר, וזה לא יקרה זולתי בגלגל סובב בתכלית
העגול. אמר אם כן, שצדא אומה העם אשר הוא עתה רחוק
ממנו מכל דבר שני מרחקים שנים, והוא הגלגל. ולכן לא אמר
'צדא שמים', כי לא יאמר כן מלד עַמּוֹ אלא ביחסו אל מקומו.
ואמר **ואת הארץ,** המרכז הראוי לגלגל:

פתיחון פה (לכנענים) [לאומות העולם] לומר להם לישראל אין אתם מן היורש הראוי לירש שהוא עולם, אלא אתם מארפכשד הצעיר
בבנים, כדכתיב (להלן י כב) בְּנֵי שָׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַפְּרָכְשָׁד, אם כן כשנתם את הארץ שלא כמשפט. דבר אחר לכך פתח בענין
יצירה, שאלמלא לא יאמרו קטני אמונה, העולם על מנהגו הוא עומד ועמד העולם תמיד: **פירש** רש"י מרצונו נתנה להם וכו'. צריך
לומר לא נתנה להם לחלוטין, דאם לא כן היאך חזרו ממתנתו. **פירש** רש"י שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו.
חז"ק, הרי מצינו דוגמא קרוב ראשית תְּקַרְבּוּ (ויקרא ב יב), [וכן] פִּי אַחֲרִית לֹאִישׁ שָׁלוֹם (תהלים לו לו), ואין דבוק לתיבה שלאחריו:

אור החיים

ג י"ש לדקדק בכתוב אומרו 'את' השמים 'ואת' הארץ,
מה צא לרבות שני אחין אלו:

אכן כוונת הכתוב היא על זה הדרך, וקודם לעירה שחר המוצג
אלליו מגדולת הצורה מה גדלו מעשיו, כי האדון צריך
הוא יוכל דָּבָר דיבור כלמי מושג צנזרחים, כאומרו ז"ל (משפטים
מס' דמחשש ד) צפירוש הכתוב (שמות כ ט) וַיִּדְבֶּר אֱלֹהִים אֶת פֶּל
הַדְּבָרִים וגו', וזה לשונם: דברים שאין הפה יכול לדבר, והוא,
שאמר כל עשרת הדברות דיבור אחד, ולא קדם דיבור לחצרו:
ובזה נצא אל הציאור, והוא, כי האדון יתעלה שמו כל מה
שצדא בעולם שהם המקורות, וכל אשר ישנו צמיאיות
ושמים וארץ, הכל כאשר לכל צדאו ה' דיבור אחד, וזה הוא

בלי יקר

ועוד שבעל העקידה סמך פירוש זה על המדרש (ב"ר א יב) האומר
יִעֲנֹקֶה תְּרַבְּנִי (תהלים יח לו), 'מלך בשר ודם מזכיר שמו תחילה
ואחר כך מעשיו, אבל הקדוש ברוך הוא משהזכיר מעשיו הוא מזכיר
שמו. ויש להתבונן מהו ענותנותו בזה, ומהו זה שאמר 'תרבני',
במה הרבה והגדיל אותנו:

והקרויב אלי לומר, רצה לתקן כל זה במה שאמר 'אין
המקרא אומר אלא דורשני, בשביל התורה וישראל שנקרא
ראשית' כו'. רצה לומר, לפי שאי אפשר להכיר מציאת השם יתברך
כי אם על ידי התורה וישראל, על כן נקרא 'ראשית', כי שניהם
הקדמה לבא על ידם להכיר מציאת השם יתברך, כי התורה
מפרסמת אמונת החידוש ואלהותו יתברך. וישראל גם הוא ידע

אֶמֶת אֶרְצָה (דניאל ח יב). תְּשׁוּרֵי מֵרָאשׁ אֶמְנָה (שח"ד ה) ר"ת אמת. ולכן,
ממענות אֲרִיזוֹת מִהֲרֵרֵי זְמָרִים (שם): **ברא אלהים.** ב' דסמיכי. אֲשֶׁר בָּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת, ואידך לִמֵּן הָיוּ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אֶדָם על הָאָרֶץ (דברים
ד לב). כי מתחילה צפה הקדוש ברוך הוא באברהם שנקרא אדם, שנאמר
(יחזקאל טו טו) הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֵינָיו הוּא (ירושלמי שבת פט"ז ה"א), וברא את העולם
(תנחומא ישן לך לך ד): **אלהים.** בגימטריא הכסא, שהכסא ברא תחילה (פסחים
נז:). **בפסוק** של בראשית יש שבעה תיבות כנגד שבעה ימי השבוע (מדרש
סדר ארקים) ושבעה שנים בשמיטה ושבע שמיטין ביובל ושבעה רקיעים ושבע
ארצות (פרקי דר"א יח) ושבעה ימים (ב"ב ע"ד). ושבעה משרתים שצ"ם חנכ"ל
(פרקי דר"א י). וכנגדם אמר דוד שָׁבַע בְּיָמֵי הַלְלָתִיךָ (תהלים קיט קסד). ולכן תקנו
'יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמאי', שיש בו שבע תיבות, ואומרים
אותו שבע פעמים ביום. ויש בפסוק בראשית כ"ח אותיות וכן ביהא שמיה
רבא'. וכן בפסוק וַיִּדְבֶּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר (שמות כ א) יש

חזקוני

לומר לישראל גזולה משבע אומות, חדא דאין זו גזילה שמה
שקנה עבד קנה רבו, וקיס לן דרנען לזרעו של שם עבד הוה,
כדכתיב (להלן ט כו) וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד לָמוֹ, ועוד אדרבה הם גדולה
מישראל כמו שפירש רש"י בפרשת לך לך (להלן יב ו) וְהַנְּעֻנִי אֶז
בָּאָרֶץ, היה הולך וכובש את הארץ מזרעו של שם שבחלקו של
שם נפלה כשחלק נח את הארץ (לבניו). אלא יש לומר כמה
מלכים היו בארץ כגון מלך חצור וחבריו שלא היו ממשפחות
כנען, וכן בפרשת ברכה גבי אֶפְסֵי אָרֶץ (דברים לג יז). ושמה הם
מזרעו של שם היו ולא היה לישראל שום רבנות עליהם ליטלה
מהם בחזקה, ומהם היה הכנעני הולך וכובש כמו שפירש רש"י
(להלן יב ו): **דבר** אחר, מה (טעם) שפתח בבראשית להודיע סדר
הבריאה ונתינת הארץ כמו שפירש רש"י, היינו טעמא שלא היא

פתיחון פה (לכנענים) [לאומות העולם] לומר להם לישראל אין אתם מן היורש הראוי לירש שהוא עולם, אלא אתם מארפכשד הצעיר
בבנים, כדכתיב (להלן י כב) בְּנֵי שָׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַפְּרָכְשָׁד, אם כן כשנתם את הארץ שלא כמשפט. דבר אחר לכך פתח בענין
יצירה, שאלמלא לא יאמרו קטני אמונה, העולם על מנהגו הוא עומד ועמד העולם תמיד: **פירש** רש"י מרצונו נתנה להם וכו'. צריך
לומר לא נתנה להם לחלוטין, דאם לא כן היאך חזרו ממתנתו. **פירש** רש"י שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו.
חז"ק, הרי מצינו דוגמא קרוב ראשית תְּקַרְבּוּ (ויקרא ב יב), [וכן] פִּי אַחֲרִית לֹאִישׁ שָׁלוֹם (תהלים לו לו), ואין דבוק לתיבה שלאחריו:

לומר כי זו היא התחלת הצריאה, אצל המים והאש לא צדאם
חס ושלוס הצורה, אחר שהשמיענו הכתוב עַמּוֹ שמתחלת
הצריאה היא שמים, ואש המים נצראו, היה לו להקדים
צריאתם. וחז"ל נשמרו משמי הערות, ופירשו ששיעור הכתוב
הוא על זה הדרך: **בראשית** צריאת שמים וארץ, היתה
הארץ תוהו וגו', לא שמתחלת הצריאה היתה שמים וארץ.
דצריהם ז"ל לא הספיקו להסיר הטעות, כי לדצריהם למה לא
הודיע הכתוב אחר כך צריאת מים ואש ועפר ורומ, והגם
שאמר הכתוב (פסוק ט) יָקוּוּ הַמַּיִם וגו' וַתִּבְרָא הַיַּבָּשָׁה, אינו
נשמע שנצדא, ויותר לזדק המשמעות שמציאה היתה, אלא
שגור עליה להתגלות כשקויו המים:

בראשית ברא אלהים. מן הראוי היה להתחיל התורה בשם
אלהים, עד שהוצרכו רבותינו ז"ל (מגילה ט). לשנות
לתלמי המלך ולכתוב 'אלהים ברא בראשית'. ועל זה נתנו המפרשים
(עקידה) טעם לשבת, לפי שמציאת השם יתברך אי אפשר להשיג כי
אם מצד דרכיו ופעולותיו, ומעשה ידיו אשר ברא המה יעידון יגידון
יתנו עדות נאמנה על מציאותו יתברך, לכן נקט תחילה בראשית
ברא, ואחר כך נודע אלהים:

וקשה על זה דהוה ליה למכתב 'ברא אלהים בראשית', כי כל מה
שיכול להקדים השם היין נותן להקדימו, שהרי אין מציאות
השם תלוי בידיעת הדברים המוקדמים ביצירה, אשר על זה מורה
מלת בראשית לדעת רוב המפרשים:

שפתי חכמים החדש

רש"י

וארץ והארץ היטה מהו וזהו ומשך ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות קדר הצריחה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתוב 'צראשונה צרא את השמים' וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק למיזה שלחמיו, כמו צראשית ממלכת יהויקים (שם כ טו), ראשית ממלכתו (להלן י ט), ראשית דגנה (דברים יט ד). אף כאן אמה אומר צראשית צרא אלהים וגו' כמו צראשית צרוא, ודומה לו תחלת דפך ה' צהושע"א (הושע א ג), כלומר, תחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא הושע ויאמר ה' אל הושע, כמו צרוא אלהים יהי אור' (מנחם ב אח"ט): יב ודקשיא לך שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק, יש לומר פירושו 'בראשית הכל' רצונו לומר כאלו נאמר 'הכל', ואם כן שפיר הו' דביקות למלת 'הכל' (מנחם עפ"י רא"ם וגו'): יג פירושו בדבר שמעצמו נבין שיש תיבה חסירה והיא מובנת מצד הסברא (יד): יד דבש"מא אם אתה אומר דלא להורות סדר מוקדמים ומאוחרים בא, אתי שפיר דלא פירש בריאת המים מתי היתה, משום דלא רצה לפירש אלא ענינים שנבראו אחר בריאת שמים וארץ, אבל אם להורות סדר הבריאה בא, קשה למה לא מפרש נמי בריאת המים (מנחם עפ"י אמ"ש, באה"ט): טו אף על פי שגם בריאת אש והמלאכים גם כן לא נזכרו בתורה מתי היתה, ואפילו הכי היתה בריאת המלאכים ביום שני, שאני מים הדכחוב מזכרים בענין סידור הבריאה 'ורוח אלהים מרחפת על פני המים' (פסוק ב) היה לו להזכיר זמן בריאתם (יד, אמ"ש):

ולא פירש אם יחרוש אדם בצקרים, וכמו מגיד מראשית אחרית דבר. אם כן תמה על ענמן שהרי המים קדמו" שהרי (פסוק ג) ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גילה המקרא (בסידור הקודמים והמאוחרים כלום) צריאת המים מתי היתה"ט, הא למדת שקדמו המים

אבן עזרא

גובה ומעלה, וכן בלשון ישמעאל, שרובה על מתכונת לשון הקודש. ויש שמי השקמים (דברים י יד). ולא יתפרדו, כרחים וצהרים. ואנשי המדות יבינו אלה הסודות. ויאמר הגאון כי הארץ כנקודה, והשמים כחוט הסובב, ואחר שאלה שניהם נבראים, יהיו כל אשר בתוכם נברא כמים וכאש. ואחרים אמרו כי המים בכלל הארץ, והרוח בכלל השמים. ולפי דעתי, כי אלה השמים והארץ הם הרקיע והיבשה, כי לא נברא ביום אחד כי אם דבר אחר, בראשון האור, ובשני הרקיע, ובשלישי הצמחים, וברביעי המאורות, ובחמישי ובששי נפשות החיות. והמזמור הנזכר לעד. ולא יתכן להיות הקו הסובב קודם הנקודה, או הוא קודם הקו, על כן אמרו (תניגה יב). שנבראו השמים והארץ בפעם אחת, וזהו, קרא אגני אליהם יעמדו יחדו (ישעיה מח ג). וזאת העדות איננה ברורה, בעבור שפירוש הפסוק איננו כן, כי אין יאמר 'אליהם' לאשר אינם, ואין יקרא תהו. רק פירושו אני בראתים, ובעת שאקראם יעמדו יחד לפני שניהם כעבדים לעשות רצוני, כטעם דרךך נצב בשקמים (תהלים קיט פט), ואחר כן הזכיר הארץ, ואמר אחר כך כי גם המה יעמדו לעשות משפט שייצום:

רש"ב

אותו ששי שהוא גמר 'ששה ימים' שאמר הקדוש ברוך הוא צמתן תורה (שמות כ טו). לכן אמר להם משה לשראף, להודיעם כי דבר הקדוש ברוך הוא אמת, וכי אמת סבורים שהעולם הזה כל הימים צנוי כמו שאמרו רואים אותו עכשיו מלא כל טוב, לא היה כן, אלא צראשית צרא אלהים וגו' כלומר 'בתחילת צריאת שמים וארץ', כלומר צעת שנצרכו כבר שמים העליונים והארץ, הן זמן מרובה הן זמן מועט, או והארץ היטה, הצנויה כבר - היטה מורו וזהו, שלא היה גם שום דבר, כדכתיב צרימיה (ד כט) ראימי את הארץ והנה מהו וזהו ואל השמים ואין אורם, ראימי ואין אדם (שם פסוק כה), מעוף השמים ועד צהמה נדדו הלכי (שם ט טו). והיו מהו וזהו, מוכרזו מלאן יושב. ומשך על פני מהו. והו' ואל השמים ואין אורם:

י דבראשית ברא כמו בתחילת בריאת וכו', ובאותו תחילת הבריאה וכאשר היתה הארץ תהו ובהו וחושך, ומתוך שהיה חושך לכך יואמר אלהים יהי אור' (פסוק ג), וכל הענין מוסב על 'ויאמר אלהים יהי אור', ונתהיה וא"ו 'דיהאריך' כמו 'ושפתי יתלל פי' (תהלים ג ו וד"ק שם), דפירושו כאשר שפתי, הכי נמי 'והאריך' וכאשר האריך (מנחם עפ"י רא"ם): יא ש"מ תאמר היאך מפרש בראשית בריאת השמים וכו', ויהיה הכל נמשך אל ויאמר אלהים, ויהיה ויאמר אלהים נמשך למעלה, והא' ויאמר אלהים יהי אור' משמע דיבור בפני עצמו, כמו (פסוק ו) ויאמר אלהים יהי רקיע' וגו', ולכן מביא ראה מהושע, רצונו לומר דהתם גם כן לא יתכן לומר שתחילת דבורו של הקדוש ברוך הוא במה שדיבר עם שום אדם היה עם הושע, דהא קודם הושע דיבר עם כמה נביאים, אלא הכי פירושו תחילת דבורו של הקדוש ברוך הוא עם הושע מה היה, ויאמר ה' אל הושע' וגו', ומוסב על הענין ויאמר ה' אל הושע', כמו כן הכא שמוסב כל הענין על ויאמר אלהים יהי אור' (מנחם, באה"ט): יב ודקשיא לך שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק, יש לומר פירושו 'בראשית הכל' רצונו לומר כאלו נאמר 'הכל', ואם כן שפיר הו' דביקות למלת 'הכל' (מנחם עפ"י רא"ם וגו'): יג פירושו בדבר שמעצמו נבין שיש תיבה חסירה והיא מובנת מצד הסברא (יד): יד דבש"מא אם אתה אומר דלא להורות סדר מוקדמים ומאוחרים בא, אתי שפיר דלא פירש בריאת המים מתי היתה, משום דלא רצה לפירש אלא ענינים שנבראו אחר בריאת שמים וארץ, אבל אם להורות סדר הבריאה בא, קשה למה לא מפרש נמי בריאת המים (מנחם עפ"י אמ"ש, באה"ט): טו אף על פי שגם בריאת אש והמלאכים גם כן לא נזכרו בתורה מתי היתה, ואפילו הכי היתה בריאת המלאכים ביום שני, שאני מים הדכחוב מזכרים בענין סידור הבריאה 'ורוח אלהים מרחפת על פני המים' (פסוק ב) היה לו להזכיר זמן בריאתם (יד, אמ"ש):

מה אדני מדבר אל עבדו' (יהושע ה יד), וכן זכריה (א ט), ודניאל (י י), ולמה אאריך. וטעם 'אלהי הצבאות', כטעם 'אלהי האלהים'. וטעם אלהים כמו מלך, ובני אדם המתעסקים במשפט אלהים יקראו כן. וזה השם תואר, ואינו עצם, ולא ימצא ממנו עבר או עתיד. ואל תחשוב שהמלאכים הם מאש ורוח, בעבור שנמצא עשה מלאכיו רוחות (תהלים קד ד), כי אין ככה דרך פשוטו, רק דבר דוד בתחילתו על מעשה בראשית, והחל מהאור, ואמר עשה אור, ואחר כך נוטה שמים, והוא הרקיע, והמים עליו, והאש והשלג והרוח. ואמר כי הרוח שלוחו של השם, ללכת אל מקום שישלחנו, וכן האש ממשרתיו, ואמר (שם פסוק ה) יסד ארץ על מכוניה, וזאת היא היבשה, וכן כתוב (שם קמח ח) רוח סערה עשה דברו: וטעם את. כמו עצם הדבר, והוא סימן עם הפעול, כמו את השמים, ופעם יחסרונה, כמו אָשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אֶדָם (דברים ד לב). ונמצא עם הפועל, כמו וְכָא הָאֵרִי וְאֵת הָדוֹב (שמואל א יז לד), והם מתי מספר, ויהיה תחת עצם, ותחת מן: השמים. בה"א הידיעה, להורות כי על אלה הנראים ידבר, ולעולם לשון רבים. ויתכן להיות משטר (אייב לח ג), משטר כל אחד ואחד. וטעם שמים

שכתוב לפניו (שם פסוק כה) אָרִיר קָנָן, ואילו לא פורש תחילה (בפסוק יח) מי כנען לא היינו יודעין למה קללו נח. ויִשְׁפֹּץ אֵת בְּלִיָּה שִׁילָגָה אֵיבֵי ויִשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (להלן ג כג), למה נכתב כאן 'וישמע ישראל', והלא לא נכתב כאן שדיבר יעקב מאומה על ראובן, אלא לפי שבשעת פטירתו אמר (להלן מט ד) פָּחוּ פָּמִים אֵל תּוֹפָרִי, פִּלְתִּי מִבְּצֵי אֵיבֵי אֵל תִּלָּתִי יִצְחָק עֲלַי, לפיכך יקרה ויִשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שלא תתמה צדאונן שהויתר על כך בסוף ימיו, וכן צממה מקומות. גם כל הפרשה הולכת על מלאכת ששה ימים הקדימך משה רבינו, לפרש לך מה שאמר הקדוש ברוך הוא בשעת ממן מורה (שמות כ ח-א) וְזָכַר אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ [וגו'] פי שֶׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֵת הַיָּם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיְהִי יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְהוּא שְׁבַת (פסוק נא) וְהָיָה עֶבֶד וְהָיָה בְּקֵר יוֹם הַשָּׁשִׁי,

רמב"ן

יהו מניין את ישראל ואומרים להם, הלא אומה של בזיוות אתם. וישראל משיבין להם, ואתם הלא בווזה היא בידכם, הלא הפתרים היצאים מפפתר השמידים וישבו תחתם (דברים ב כג). העולם ומלואו של הקדוש ברוך הוא הוא, כשרצה נתנו לכם, כשרצה נטלו מכם ונתנו לנו, הדא הוא דכתיב פתח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, בשביל לתת להם נחלת גוים הגיד להם את בראשית:

וכבר בא להם במקום אחר עוד, הענין שהזכרתי בתעלומת מעשה בראשית, אמרו ז"ל, להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך הכתוב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. אם כן נתבאר מה שאמרנו בזה:

בראשית ברא אלהים וגו'. כתב רש"י, אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו (כ"ד א) (בשביל התורה שנקראת 'בראשית' דרש"י משל ח כב), ובשביל

ראוי הוא, כאשר יוסיף הגוי לחטוא, שיאבד ממקומו ויביא גוי אחר לרשת ארצו, כי כן הוא משפט האלהים בארץ מעולם. וכל שכן עם המסופר בכתוב (להלן ט כה) כי כנען מקולל ונמכר לעבד עולם, ואיננו ראוי שיירש מבחר מקומות היישוב, אבל יירשוהו עבדי ה' זרע אוהבו, כענין שכתוב (תהלים קד-מה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו, 'בעבור' ישמרו חקיו ותורתיו וגו'. כלומר, שגירש משם מורדיו, והשכין בו עובדיו, שידעו כי בעבודתו ינחלוה, ואם יחטאו לו, מיד תקיא אותם הארץ כאשר קאה את הגוי אשר לפניו:

ואשר יבאר הפירוש שכתבת, לשונם בבראשית רבה (א ב), שאמרו שם כלשון הזה, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח, פתח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא ו), מה טעם גילה הקדוש ברוך הוא לישראל מה שנבאר ביום ראשון ומה שנבאר ביום שני, מפני אומות העולם, שלא

חזקוני

[למה] הוא נקרא בלשון רבים (אצל הקב"ה שהוא אחד), כי הוא אינו מגזרתם אלא ממשקל שדי, וזאי, [קנאי], בנאי, כשדאי, ארמאי, דוי, אשמאי. ואמת הוא כי אלהות יתבאר בלשון רבים גם אצל הקב"ה שהוא אחד ויחיד, כי מילת אלהות לשון שלטון הוא, וכן פירוש אחד מהם וממנו יתבררו ויתלבנו האחרים ויבנו מצפוניהם, אנכי ה' אלהיך (שמות ב כ), אנכי כל מיני אדנותיך ושושלותיך וממשלותיך, שלא כן מדת בשר ודם, כי מלך בשר ודם אינו מושל על כל בני מלכותו כל ימי חייהם, כי הוא מת ועובר ובטל מן העולם, ובנו או אחר קם אחריו (ומושל עליהם ממשלה אחרת). ונעוד כשמלך בשר ודם מושל על איש מכמה ענינים עוד יש מושל אחר גם על אותו האיש מדברים אחרים,

אור החיים

הסדר, וסדרן הקדוש ברוך הוא דבר יום ביומו. ציוס ראשון הכין והצדיל האור מן החשך, וקנה החשך מקומו והאור מקומו, וציוס שני וכו':

והצד הנאמן לפירושינו זה מה שאמר הכתוב (להלן ג א) פי צו שצת מפל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות, שאין משמעות לכתוב, וצמה שפירשנו צל כמין חומר, כי צו שצת מכל מלאכתו אשר ברא, ציוס הצריאה, 'לעשות', פירוש, לתקן בששת ימים, כאמורו (שמות לא י) פי שצת ימים עשה ה' וגו', פירוש, תיקן, כי הצריאה ציוס ראשון צמאמר אחד נצרכת, אלא שהיה הכל חסר תיקון:

למה הדבר דומה, למי שרצה לננות פלטרין, וקודם מנין אצנים ועצים ועפר וזכרי הצנין צמושלם, ואחר כך יצנה צית, כן הצורא ברוך הוא צרא כל זורכי העולם צדיצור אחד והכיננו, והיה הכל מונח גדוש צערצוציא, ואחר כך התחיל לסדר דבר צדור על אפניו ועשה פעלו, יתעלה שמו:

בלי יקר

ואחר ידיעת מהותם יתבונן גם במהות הנבראים שבעולם האמצעי. ומשם יעלה דרך סולם השתלשלות המדרגות לידעת מהות העולם העליון. ומשם יעלה לידע ולהשיג כי יש אלוה נמצא רוכב על כולם אשר סדרם על זה האופן, כמראה אשר ראה יעקב בארבע שליבות הסולם, שהיה מצב ארצה (להלן כ יב), היינו השגת העולם התחתון. וראשו מגיע השקמה, וזה העולם התיכון. והנה מלאכי אלהים עלים וידידים בו, וזה העולם העליון. והנה ה' נצב עליו (שם פסוק יא), כי אז השיג על השלימות מציאת השם יתברך:

אומרו **בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ**, דקדק לומר שני אמת, לרצות כל הנמצא בעולם. ולהיות שהנצחים הם רצים, כי מלצד העשרה דברים הניכרים ונראים לעין כל, כמו שמנאס חז"ל (חגיגה יב). וזה לשונם: עשרה דברים נצראו ציוס ראשון שמים וארץ אור חושך חוהו צוהו וגו' מים רות. עד כאן. מלצד אלו יש עוד צריות אחרים נעלמים ונצלים צכוחות היסודות, יש מהם ניכרים צאמצעות ההתכה, יש מהם צאמצעות ההרכבה, יש מהם צהשנות הזמנים, יש מהם צכח ההיולי ורצו מלספור, אשר לזה כללם הצורא צשני פרטים גדולים וענומים צשמים וצארץ, והם הם השני ריציים שריצה צאומרו: **את השמים ואת הארץ**, וצמאמר אחד צרא הכל יתעלה שמו. ותמנא שאמרו ז"ל (ר"ה ב. מגילה כה): **בראשית** מאמר הוא, כי צו השלימו עשרה מאמרות שצם נצרא העולם, הראשון צככולן צו נצרא הכל, אלא שלא היה מסודר, והיו כל הצריאות צמנא, אצל חסרו

לפרסם מציאות השם יתברך מצד הקבלה שקבלו איש מפי איש עד אדם הראשון שראה את העולם חרב ובנוי, והוא עד נאמן בחידוש העולם אשר הוא מופת על מחדשו, ונתפשטה קבלה זו בזרע אברהם יצחק וישראל:

ויש עוד דרך שלישי, אבל אין כל אדם יכול לעמוד עליו, והוא להכיר מציאת השם יתברך מתוך החקירה וידיעת כל הנמצאים שבכל שלשה עולמות. וזה סדרם, מתחילה צריך החוקר להתבונן במהות הנמצאים שבעולם התחתון, כי היא החקירה הקלה שבעולם.